

Spennet i muslimsk Europa

– Denne filmen viser hvordan religionen truer både kvinnene og kjærligheten, sier den bosniske regissøren Jasmila Zbanic, kinoaktuell med filmen «På vei».

me og puritanske Wahhabi-sekten, som holder til i en leir ved en idyllisk innsjø i det indre av Bosnia.

Krigshandlinger

Det begynner å bli ei stund siden den bosniske krigen (1992-95), da den serbiskdominerte jugoslaviske armé angrep for å sikre serbiske områder. Til å begynne med sto kroater og bosnjaker – bosniske muslimer – side om side, men også mellom disse oppsto det etter hvert en blodig konflikt.

Blant de mest beryktede krigshandlingene var den nesten fire år lange beleiringen av Sarajevo og massakren i Srebrenica i 1995. Denne massakren var i realiteten en etnisk rensing rettet mot bosnjaker, og innebar også massevoldtekter. Jasmila Zbanic behandlet ettervirkningene etter dette siste i sin forrige film, «Grbavica», fra 2006.

Machokultur

Vi møtte Jasmila Zbanic i sommer, før premieren til «På vei». Hun forklarte at selv om «Grbavica» spesielt konsentrerer seg om hvordan den kvinnelige befolkningen forsøker å lære å leve med følgene av krigen gjennom blant annet gruppeterapi, så handler den også i høy grad om mennene: Den rådende machokulturen krever at de skal vise styrke, og dette hindrer dem i å søke hjelp. Det er det

FAKTA

Jasmila Žbanic:

- Bosnisk filmregissør, født 1974 i Sarajevo.
- Utdannet i filmregi ved Film- og teaterakademiet i Sarajevo.
- Kjent for å ha regissert «Grbavica» (2005) som i 2006 vant Gullbjørnen for beste film ved den internasjonale filmfestivalen i Berlin.
- Aktuell med film 2 «På vei» som går på kino nå, og ble anmeldt i Klassekampen i forrige uke til terningkast fem.

Kilde: Wikipedia

samme som skjer med Amar i «På vei», for også han er tidligere soldat.

Både «Grbavica» og «På vei» har således en psykoanalytisk dybde, skjønt i den siste er det mer indirekte, sier Zbanic:

– På samme måte som kvinner kan søke seg til grupper for å behandle sine traumer fra krigen, så har menn et sterkt behov for å tilhøre et brorskap. Men det er viktig at disse fellesskapene fungerer på riktig måte, at alle får anledning til å fortelle sin historie. Det er veldig mange i Bosnia som lider av posttraumatisk stressyndrom, og på det individuelle plan brukes det svært mye energi på å skjule sannheten. Sannheten er der allikevel, selv om den ikke fortelles, og den vil uansett komme for en dag til slutt. Å vite sannheten betyr i det minste at man kan rette energien i riktig retning

Terrorfrykt

Vesten er blitt sterkt kritisert for sin holdning til krigen som fulgte oppløsningen av Jugoslavia. I ettertid har mange ment at FN ikke ga sine tropper et klart nok mandat til å forhindre overgrep mot sivile, og at våpenembargoen i reali-



FILM OM KRIG: Regissør Jasmila Zbanic har laget film om voldtekt på kvinner under krigen på Balkan.

FOTO: LISE ÅSERUD, SCANPIX

teten favoriserte serberne, samtidig som den ga utenlandske konservative muslimske krefter fotfeste i provinser.

Wahhabi-sekten, som spiller en stor rolle i «På vei», er et bilde på dette. I forbindelse med Dayton-avtalen ble også de bosniske serberne i og med opprettelsen av Republika Srpska belønnet for sitt folke-mord, hevder Zbanic. Hun mener USA og EU seinere gjorde alt for å holde de etniske-religiøse gruppene fra hverandre, i tillegg til at de med overlegg unnlot å arrestere krigsforbrytere.

– I «På vei» spiller jeg på folks frykt for terrorisme. Det er ikke tilfeldig at Luna job-

ber som flyvertinne. Her forsøker jeg å få publikum til å innbille seg at noe kommer til å skje i luften ettersom Amar blir mer og mer involvert i denne gruppen, uten at det i filmen er noen grunn til å tro det. Så denne frykten er altså bare eventuelt et produkt av folks fantasi eller forutinntatthet.

Religionens rolle

Jasmila Zbanic hevder USA først tillot Iran å bringe inn våpen til muslimene i Bosnia, siden ingen andre ville forsvare dem – men da de begynte å bli for sterke inviterte de Saudi-Arabia i stedet. Hun ser paralleller mellom islamistene i Bosnia og historien om Osama bin Laden, som hun hevder er en vestlig konstruksjon av en fiende, på samme måte som kommunistene var det under Den kalde krigen.

Zbanic tror ikke på historie om terrorisme, men deri-

«Jeg spiller på folks frykt for terrorisme. Det er ikke tilfeldig at Luna jobber som flyvertinne»

JASMILA ZBANIC, FILMREGISSØR

FILM

Av Fredrik Giertsen

Hva ville du gjort dersom du oppdaget at kjæresten din, som du elsket over alt på jord, var litt for glad i alkohol?

I bosniske Jasmila Zbanic sin film «På vei» blir Amar suspendert fra sin jobb som flygeleder fordi det blir oppdaget at kaffekoppen hans inneholder noe den ikke skulle ha gjort, og samboeren Luna forlanger at han skal underlegge seg behandling.

Dynamikken i denne filmen ligger i at løsningen innebærer et nytt problem, for Amar forandrer seg når han kommer i kontakt med den ekstre-

HORDALAND KUNSTSENTER
UTSTILLING 3. SEPTEMBER - 3. OKTOBER

YOU ONLY TELL ME YOU LOVE ME WHEN YOU'RE DRUNK

LUTZ-RAINER MÜLLER OG STIAN ÅDLANDSVIK

KORO

Gratis buss på åpningen 3. september kl 19-21
Omvinsinger hver helg 12-16

www.kunstsender.no

HORDALAND FYLKESKOMMUNE

USF

www.kunstsender.no



RELIGION: Religion truer kvinnene of kjærligheten, mener Zbanic.
FOTO: FILMWEB.NO



KJÆRLIGHET: Luna og Amar i «På vei».
FOTO: FILMWEB.NO



VANSKELIG: Paret i filmen møter mye motgang.
FOTO: FILMWEB.NO

mot på dem som handler om olje. Men «historier» er konstruksjoner på mange plan, og nå frykter hun medienes rolle som medløpere når det gjelder å male fiendebilder.

– **Min følelse av å bo i Bosnia nå er at religion spiller en gradvis større rolle. Folk mangler overgripende visjoner, og har ingen «store fortellinger» å støtte seg til i disse psykologiske prosessene vi snakker om, slike som for eksempel sosialismen tilbød. Denne filmen viser hvordan religionen truer både kvinnene og kjærligheten, sier Zbanic.**

Kjærlighet

Det er altså mange ytre faktorer som kretser rundt denne kjærlighetshistorien, men den handler også om forholdet mellom to mennesker. Luna elsker Amar så høyt at hun filmer ham med mobilkameraet sitt når han

ligger ved siden av henne og snorker, og seinere, når han er i leiren, legger hun kame-ræet på puten og spiller av den lille snutten.

Men som alle som er for gamle til å se på Paradise Hotel vet, kjærligheten har også et annet ansikt: «Husk å skyll bort de ekle hårene», skriker Luna til ham når han står på badet og pleier skjegget sitt – et temmelig åpenbart symbol på de kreftene som er i ferd med å trekke ham bort fra henne.

I en scene omtrent halvveis i filmen, der Luna er ute og går på torget i Sarajevo, ser man både hijab, nonnedrakt og lett-kledde piker i bakgrunnen. Dette kan både være en påminnelse om hvordan byen var før krigen rev den i stykker, eller en sårt tiltrengt visjon for framtida. Men først må sannheten fram i lyset.

kultur@klassekampen.no

En sterk opplevelse

TEATER

«Lang dags ferd mot natt»

Av: Eugene O'Neill
Oversatt av Svein Selvig, bearbejdet av Bibi Mostlet
Regi: Stein Winge
Scenografi: John-Kristian Alsaker
I rollene: Liv Ullmann, Bjørn Sundquist, Anders Baasmo Christiansen, Pål Sverre Valheim Hagen og Viktoria Winge
Riksteatret

anmeldelse

Publikum i hele Norge kan se fram til en sterk O'Neill-opplevelse.

Dagen begynner forholdsvis normalt, selv om vi aner konflikter og dystre familiehemmeligheter under den tilsynelatende harmoniske overflaten. Men allerede til lunsj skjenkes det whisky som aperitif, og etter hvert som alkoholkonsumet øker, og moren stadig setter nye sprøyter, forsvinner hemningene. Alle de motsigelsesfylte og såre følelsene som binder dem til hverandre sprengr seg fram, kjærligheten og avhengigheten, men også hatet og sjalusien, samtidig som alle fire også synes uendelig synd på seg selv.

Handlingen utspiller seg fra morgen til midnatt i familiens sommerhus ved sjøen. Faren, James Tyrone, en aldrende skuespiller, føler at han har skuslet bort et helt uvanlig talent ved å satse på publikumsvennlig og lukrativ suksess. Han er sterkt alkoholisert, mens hans kone Mary har vært avhengig av morfin siden hun fikk sønnen Edmund for over 20 år siden.

Den eldste sønnen, James, er en mislykket andrerangsskuespiller. Han er konstant blakk, derfor tilbringer han

sommeren hos foreldrene. Det gjør også den ti år yngre broren, Edmund, som etter å ha vært til sjøs, nå prøver å etablere seg som forfatter og lyriker. Begge sønnene er like whiskyavhengige som faren, og moren mener det er farens skyld, for da guttene var små og våknet om natten, roet ham dem ned med en teskje brennevin.

Når stykket begynner, venter Edmund på at legen skal gi ham beskjed om han har fått tuberkulose. Moren er nylig kommet hjem fra en avvenningskur, men engstelsen for sønnen gjør henne utsatt for tilbakefall, og det gjør ikke saken bedre at verken mannen eller sønnene kan la være stadig å overvåke henne.

Dagen begynner forholdsvis normalt, selv om vi aner konflikter og dystre familiehemmeligheter under den tilsynelatende harmoniske overflaten. Men allerede til lunsj skjenkes det whisky som aperitif, og etter hvert som alkoholkonsumet øker, og moren stadig setter nye sprøyter, forsvinner hemningene. Alle de motsigelsesfylte og såre følelsene som binder dem til hverandre sprengr seg fram, kjærligheten og avhengigheten, men også hatet og sjalusien, samtidig som alle fire også synes uendelig synd på seg selv.

Det er nok ikke mange som kan kjenne seg igjen i den livsduktige, men særdeles begavete kunstnerfamilien O'Neill skildrer. Men paradoksal nok er det nettopp det helt personlige i skildringen av en dag i familien Tyrones liv som får Lang dags ferd mot natt til å angå mange, selv om både menneskene O'Neill beskriver og deres livssituasjon er ganske spesielle. Vi opplever at

konflikten angår oss, fordi følelsene de fire gir uttrykk for er allmenne, selv om vi ofte gjør vårt beste for ikke å vite av dem.

Erik Ulfsbys intense tolkning av stykket i Molde i fjor står dessverre litt i veien for min opplevelse av Stein Winges oppsetning, men det er ingen tvil om at den er både solid og gjennomført. Sin vane tro, velger Winge en sterkt ekspressivt fysisk stillestil der personene klemmer hverandre intenst for å vise at de er glade i hverandre, uttrykker hat og sjalusi ved å slå, sparke og velte møbler, mens de eldre kryper rundt på gulvet når fylla og rusen tar overhånd.

Det blir litt voldsomt iblant, men det er dekning for grepet i de verbalt totalt hemningsløse utfall O'Neill legger sine taleføre personer i munnen.

Et sterkt ensemble oppfyller regissørens hensikter: Oppfinnsomt og variert viser Liv Ullmann hvordan morfinusen setter Mary Tyrone i en slags tåketilstand der hun kjemper for å finne fram i alle de motstridende minnene som dukker opp, men Ullmanns lange nesten-monolog før pause blir noe ensformig. Her burde Winge strammet litt inn. Bjørn Sundquist er en sammensatt og kompleks James Tyrone, men kveldens skuespillermessige høydepunkt er likevel Anders Baasmo Christiansen og Pål Sverre Valheim Hagen. Deres tolkning av brødrene James og Edmund, og deres samspill med hverandre og med resten av ensemblet, er en fantastisk opplevelse.

Ingen tvil om at publikum i hele Norges land har en sterk forestilling å se fram til.

IdaLou Larsen
kultur@klassekampen



MOR OG SØNN: Liv Ullmann og Pål Sverre Valheim Hagen.

FOTO: RIKSTEATRET